

אביי בריה דרבי אבהו נקט שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו.

והגמרא דנה מנין לו שאכן כך סובר רבי יוסי ברבי יהודה:

והוינן בה: **מאי**, מה אמר **רבי יוסי ברבי יהודה**, שמזה למד אביי בריה דרבי אבהו, שמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו?

ומשינינן: **דתניא**: נאמר בתורה [שמות כא] בענין יעוד **"יעדה, והפדה"**.

הסמיך הכתוב (854) את **"יעדה"** [יעוד] ל**"הפדה"** [לדין פדיון האמה], כדי ללמד, שאם האדון בא ליעד את האמה ביום האחרון שבסוף שש שנות עבודתה, אזי, **צריך שיהא שהות ביום כדי שיוכל לקיים בה דין פדייה בפרוטה**. (855)

והברייתא מפרשת והולכת:

מכאן, מכח דרשה זו, **אמר רבי יוסי ברבי יהודה**: (856) **רק אם יש שהות ביום בכדי שהאמה תוכל לעשות עמו עבודה של שוה פרוטה**, (857) הרי

ומאחר שבקידושין דעלמא שנעשו מדעת האב לא שמענו בשום מקום שצריך את דעתה, בהכרח שאף בקידושי יעוד לדעת חכמים אין צריך את דעתה.

אך רב נחמן בר יצחק חולק על דברי אביי בריה דרבי אבהו:

רב נחמן בר יצחק אמר: אפילו אם תימא [תאמר] שמעות הראשונות לקידושין ניתנו, (851) כדעת חכמים, (852) בכל זאת, יש לחלק בין קידושי יעוד לקידושין דעלמא:

שאני הכא, שונה הוא דין היעוד משאר הקידושין, משום שהכתוב שינה את שם קידושי האמה משאר קידושין –

דאמר רחמנא על קידושי האמה "יעדה".

ושינה הכתוב את לשונו משאר קידושין, כדי שנדרוש את **"יעדה"** מלשון דיעה.

ולפיכך, קידושי האמה שונים משאר קידושין של קטנה, וצריך שיעשו מדעת האמה. (853)

יהודה ובין לדעת רבנן. [שיטה לא נודע למי. וכן מוכח מהרמב"ם שפסק כדעת רבנן, [עבדים ד ז], ובכל זאת פסק שצריך את דעתה].

[אבל, בתוספות הרא"ש כתב שאף לדעת רב נחמן בר יצחק הברייתא אינה מתיישבת אלא כדעת רבי יוסי ברבי יהודה, עיין שם].

853. [לדעת הריטב"א הוקשה לאביי בריה דרבי אבהו מדוע אין לומדים את דין שאר הקידושין מדין יעוד, וכנ"ל הערה 846, ולפי זה נראה שיש לבאר את דברי רב נחמן בר יצחק שמאחר שהכתוב שינה את לשון **"יעוד"** מלשון שאר קידושין שנאמר בהם לשון **"קיהה"**, לפיכך דין יעוד שונה מדין קידושין: דוקה ביעוד צריך שיעשה מדעתה, מפני שנאמר בו לשון **"יעידה"**, אבל בשאר קידושין שלא נאמר לשון **"יעידה"** אין צריך את דעת האשה, ודי בדעת אביה].

854. ריטב"א, [ועיין שם].

855. פחות מפרוטה אינו נחשב ממון, ואין האשה נפרדת בו, כשם שאין פחות משהו פרוטה קונה בשאר מקומות. [וגרעון כסף הוא כפי שווי הגרעון שעליה ולא יותר].

856. בברייתא אחרת, כדלהלן בעמוד ב. [כלומר: הברייתא הזאת לא מצטטת את דבריו של רבי יוסי ברבי יהודה, אלא מביאה את המקור לדבריו שהובאו בברייתא אחרת].

857. בתחילת הברייתא שנינו: **"צריך שיהא שהות ביום כדי**

ולהלן בגמרא אמרינן שהאומר לבתו הקטנה **"צאי וקבלי קדושין"** הרי זו מתקדשת בעצמה. ודעת מקצת הראשונים שהיא מתקדשת על ידי עצמה. [כדלהלן הערה 861 בשיטה ב. ע"ש]. ואב המוכר את בתו הרי זה כאומר לה **"צאי וקבלי קדושי יעוד מהאדון"**. ולפיכך היא מתקדשת מדעתה [ועיין עוד בהערות להלן]. ועיין חזון איש כאן על דברי תוספות לעיל ה.א.

851. מה הנפקא מינה מהדיון בדעת רבי יוסי ברבי יהודה אם מעות הראשונות לקידושין ניתנו או לאו לקידושין ניתנו?

כתב שר"י: דעת רבי עקיבא לעיל [יח ב] שאין אדם מוכר את בתו לשפחות לאחר שמכרה לאישות. [אבל הוא מוכרה לאישות לאחר שמכרה לשפחות]. והנה, אם האב מכרה לשפחות ולבסוף האדון יעדה ומת, אזי, אם נאמר שמעות הראשונות לקדושין ניתנו נמצא שהאב הוא זה שמכרה לאישות, ושוב אינו רשאי למכרה לשפחות. אבל אם נאמר שמעות הראשונות לאו לקדושין נתנו, נמצא שלא האב הוא זה שמכרה לאישות. ולפיכך הוא רשאי לקדשה לאדם אחר משמת האדון.

ועיין להלן בהערה הבאה.

852. דעת רב נחמן בר יצחק להלן בגמרא שאף רבי יוסי ברבי יהודה מודה שמעות הראשונות לקדושין ניתנו. ולדבריו אי אפשר ליישב את הברייתא שצריך לידעה כמאן דאמר **"מעות הראשונות לאו לקדושין ניתנו"**, שהרי הכל מודים שלקדושין ניתנו, ולפיכך רב נחמן בר יצחק הוצרך לפרש את הברייתא בדרך אחרת, והברייתא מתיישבת בין לדעת רבי יוסי ברבי

רב נחמן בר יצחק אמר: אפילו תימא [תאמר] שמעות הראשונות לקידושין ניתנו, בכל זאת יש לקיים את דברי רבי יוסי ברבי יהודה, הסובר שצריך שיהא שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה.

כי הטעם לכך שצריך שיהא שהות בו ביום לעבוד עמו שוה פרוטה, אינו משום שהוא מקדשה באותו שוה פרוטה כפי שסברנו עד כה, (858) אלא –

שאני הכא, שונה דין יעוד, בכך שנאמרה בו גזירת הכתוב: דאמר רחמנא "והפדה". ומכאן שצריך שיהא שהות ביום בכדי פדיה.

וכשם שהאדון אינו יכול ליעד את האמה לאחר שכלו שש שנים, כך גם קודם לכן, אינו יכול ליעדה בזמן שלא נשתייר לו בה חיוב עבודה בשוה פרוטה, והרי זה כאילו כבר כלו שש שנים ויצאה מרשותו. (859)

רב נחמן סובר כאביי בריה דרבי אבהו, שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו, והוא למד מכך שני דינים:

א. **אמר רבא אמר רב נחמן: אומר אדם לבתו** (860) כשהיא קטנה: "צאי וקבלי קידושין בעצמך מאדם שתחפצי להנשא לך". (861) (862)

ודבר זה נלמד מדברי רבי יוסי ברבי יהודה:

זו מקודשת על ידי היעוד, שאומר לה "הרי את מקודשת לי", ומקדשה על ידי שמוחל לה על חיוב עבודתה השוה פרוטה.

ואם לאו, אך אם לא נשאר זמן באותו היום בכדי עבודה השוה פרוטה, אינה מקודשת. כי למדנו מ"יעדה והפדה" שאין דין יעוד נוהג אלא במקום שנוהג דין פדיה.

אלמא, מוכח מכאן, שרבי יוסי ברבי יהודה קסבר מעות הראשונות שהאב קיבל מן האדון לאו לקידושין ניתנו.

ולפיכך, לדעתו צריך שהאדון יתן לאמה שוה פרוטה בשעה שמייעדה לו לאשה, על ידי מחילת חיוב עבודתה בשיווי פרוטה.

ואין לומר שמעות הראשונות לקידושין ניתנו.

שהרי אם נאמר כך, אין צורך שיהא שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה, כיון שהאדון אומר בתוך שש שנים "התייעדי לי", והרי היא מתייעדת למפרע, במעות שנתן האדון לאב בשעת מכירתה, משום שהאב קיבל את אותו המעות על מנת שתתייעד בהם.

ואילו רב נחמן בר יצחק חולק על אביי בריה דרבי אבהו, וסובר שאין להוכיח מדברי רבי יוסי ברבי יהודה שמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו:

ואם גלוי לכל שהאב מכינה לחופה ולקבל קידושיה, מקודשת לדברי הכל. [רמ"א שם].

861. נאמרו כמה שיטות במפרשים בהסבר דין זה: שיטה א': בגמרא לעיל [סוף ו ב] אמר רבא: אשה האומרת לאיש: "תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך", מקודשת מדין "ערב". [ערב משתעבד למלוה על ידי שהמלוה נותן את מעות ההלוואה ללוה, דהיינו לאדם אחר. וכיוצא בזה האשה מקנה את עצמה למקדש על ידי נתינת מעות הקידושין לאדם אחר]. ואם כן, כיוצא בזה אב האומר לבתו "צאי וקבלי קדושין" הרי זה כאומר למקדש "תן מנה לבתי, ובוזה הריני מקדשה לך". והרי זו מקודשת מפני שהאב נהנה שנתנו לה מנה על פיו. [ר"ן לעיל ט א, ד"ה וכתב בפירושו הראשון באה"ד, ורא"ש סימן טו בשם ראב"ד, ורמב"ן לעיל ט א, וריטב"א בפירושו האחרון כאן].

אך נשאלת השאלה: מאחר שאפשר ללמוד זאת מדין ערב [המוסכם לכולי עלמא], מדוע רב נחמן הוצרך ללמוד זאת מדברי רבי יוסי ברבי יהודה?

ויש לומר: בדין "ערב" התחדש שכאשר הערב דיבר עם המלוה ואמר לו: "הלוח מעותיך לפלוני ואני ערב" הרי הוא

פדייה". כלומר: אם נחשב את שווי הזמן הנותר ביחס לדמי המכירה שקיבל האדון עבור כל ימי עבודתה, נמצא שיש בו שוה פרוטה ואפשר לפדותה, [כפי שפירש רש"י].

ואילו כאן שנינו "אם יש שהות כדי לעשות עמו שוה פרוטה", ומשמע שמחשבים לפי שווי זמן עבודתה כפי שהוא שוה בשוק, ולא על פי גרעון כסף מכירתה.

והאחרונים התקשו בדבר. [עיין ספר המקנה, ועוד].

858. ריטב"א.

859. רמב"ן וריטב"א. אבל בקובץ שיעורים וחזון איש [סי' קמח על סוגייתנו] ביארו באופן אחר. ועיין להלן הערה 876.

860. הרמ"א [אה"ע"ז לו ז] כתב [בשם מהר"י] שצריך שיאמר לבתו כן בפני עדים, כמו שמצאנו שכל שליח קבלה צריך למנותו בפני עדים. [ומשמע מדבריו שדינו של רב נחמן היינו מדין שליחות – שהבת נעשית שליח של האב. אבל הראשונים נחלקו בדבר, עיין להלן בהערה הבאה], ובאבני מילואים כתב שלדעת כמה ראשונים אפילו אם אמר לה כן שלא בפני עדים הרי זו מקודשת [אם שניהם מודים בדבר]. עיין שם.

ומהו טעם הדבר? בהכרח, מפני שהאב יודע בשעת מכירתה שהאדון יכול ליעדה לאחר זמן, לפיכך הרי זה כאילו הוא הסכים לכך שהבת תקבל את קידושיה בעצמה. (863)

וכי לאו כך אמר רבי יוסי ברבי יהודה: מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו! נמצא, שהאב עצמו לא קידש את בתו לאדון. ובכל זאת כי [כאשר] האדון משייר בה באמה שוה פרוטה, שמוחל לה על אותה עבודה, הווי קידושין.

בקידושי כסף, או גם בקידושי שטר? לפי הפירוש הראשון הנ"ל [בהערה הקודמת] אומר לבתו "צאי וקבלי קדושיך" מועיל מדין "ערב". כלומר: האב נהנית ממה שהמקדש נתן מעות לבתו על פיו, ולפי זה כתבו הר"ן והריטב"א [לעיל סוף ט א] שדין זה שייך בכסף בלבד, שהאב מקדש בהנאה שנהנה והרי זה ככסף, אבל בשטר אינה יכולה להתקדש, שהרי האב לא קיבל את השטר לידו. [וקבלת הבת הקטנה אינה מועילה לאב, מפני שאין שליחות לקטן לדעה זו]. [דעת הרמב"ן לעיל ט א שהאומר לבתו "צאי וקבלי קדושיך" מועיל מדין ערב, ובכל זאת הר"ן שם דייק מדבריו שאף בשטר מועיל. ובאבני מילואים לו ג התקשה בדבר, עיין שם, ובאחרונים].

לפי הפירוש השני הנ"ל [בהערה הקודמת] האומר לבתו "צאי וקבלי קדושיך" מועיל מפני שמסר לה את הכח והזכות שנתנה לו התורה. ולפי זה היא מתקדשת אף בשטר [כן מוכח בריטב"א כאן בפירושו הראשון בשם יש מפרשים, וכן מבואר מדברי הרא"ש ותוס' הרא"ש, וראה חזון איש, ועיין אבני מילואים לו ג]. ועיין הערה 651 על תוספות.

863. כך פירש רש"י [בתחילת עמוד ב]. והנה, להלן [בעמוד ב] נחלקו רבי מאיר וחכמים במוכר את בתו והתנה עם האדון שלא ליעדה, לדעת רבי מאיר תנאו קיים, ולדעת חכמים תנאו בטל והאדון מיעדה בעל כרחו של האב. והלכה כחכמים.

ואם כן קשה: כיצד יתכן לומר שבשעת המכירה דעת האב לקידושין? והלא אפילו בעל כרחו האדון יכול ליעדה! [אבני מילואים לו ג, ועוד].

ויש לומר: התורה אמרה שיהיה במכירה דין יעוד ושהאב יסכים לזה, והרי זה כאומר "צאי וקבלי קדושיך", ואם אינו אומר כן הרי זה כמתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל. והתורה נותנת לבת את כחו וזכותו של האב כאילו הוא נתן לה, והגמרא לומדת מכאן שהאב יכול לומר לבתו "צאי וקבלי קדושיך", מפני שאילו לא היה יכול לומר כן לא היה נאמר דין יעוד – שהתורה תתן את כח האב לבת כאילו הוא אמר כן. [על פי דברי אבני מילואים לו ג סוד"ה דברי תוספות. ותחילת ד"ה והנה לדעת רש"י, בתוספת הסבר. ועיין שם].

ותוספות כתבו [בד"ה אומר] שהאב אינו נחשב כאומר לבתו בשעת המכירה "צאי וקבלי קדושיך" אלא התורה אמרה שתתקדש על ידי עצמה. ורב נחמן אומר שאילו לא היה מועיל בשאר קדושין שקטנה תתקדש בעצמה כשאביה נתן לה רשות, אם כן התורה לא היתה מחדשת ביעוד שתתקדש על ידי עצמה. [ועיין לשון חזון איש בהסבר דברי התוס' ולדבריו אולי יש להשוות את דברי רש"י ותוספות].

ועיין להלן בהערה הבאה.

משתעבד בכך. ויש ללמוד מכאן כיוצא בזה לאשה שדיברה עם המקדש ואמרה לו: "תן מנה לפלוני ואתקדש לך". אבל אב שאמר לבתו "צאי וקבלי קדושיך" לא דיבר עם המקדש כלל, ולא אמר לו לתת מעות לבתו ולקדשה בכך, והאב אינו יודע אם אותו אדם רוצה לקדשה או לא. ולפיכך אין ללמוד זאת מערב. ולכן רב נחמן הוצרך ללמוד זאת מדברי רבי יוסי ברבי יהודה כדלהלן בגמרא. [ר"ן לעיל ט א שם. ומשמע מדבריו שיש חסרון גמירות דעת מצד האב כיון שדאינו יודע אם פלוני המקדש רוצה לקדשה. ועיין מה שכתב הר"ן כאן. ועיין בריטב"א כאן בסוף דבריו, ועיין חידושי הגר"ט בהסבר דברי תוספות, ובקהילות יעקב י [יב] אות ה, ועוד].

שיטה ב: האומר לבתו "צאי וקבלי קדושיך" אין הקידושין חלים מכח ההנאה שנהנה האב בכך שהמקדש נתן מנה על פיו, ואין ללמוד זאת מדין ערב מפני שכאן האב לא דיבר עם המקדש כלל.

והטעם לכך שהקידושין חלים: מפני שהאב יכול למסור לבתו הקטנה את הכח והזכות שזכתה לו התורה בקדושיה, ולמרות שקטנה אין לה כח ויד בקידושין אפילו משמת אביה, בכל זאת כשהאב מוסר לה את כחו וזכותו, בידה להתקדש. [על פי רא"ש ופירוש ראשון המובא בריטב"א. וכן ביאר החזון איש את דברי תוספות, ועיין רשב"א].

יסוד הדין שהאב יכול למסור את כח הקידושין לבתו הקטנה, היינו מדין שליחות אך, אין זה ככל שליחות שכח הקידושין נשאר של המשלח והשליח קונה עבורו את המעות, אלא כאן האב נותן את עצם כח הקידושין לבתו והיא מקדשת את עצמה. ולפיכך היא מתקדשת על ידי שהיא זוכה בעצמה בממון. וכיוצא בזה בידה להתקדש על ידי שטר וביאה. [חזון איש בהסבר דברי הרא"ש ותוספות].

ולמרות שאין שליחות לקטן, במה דברים אמורים? כשהקטן בא להיעשות שליח לתועלת אדם אחר, אבל כאן הבת נעשית שליח לקידושי עצמה, וקטן נעשה שליח לזכות לעצמו. [רא"ש כאן ולעיל סוף סימן טו]. [והיינו, מפני שכאן הבת היא המתקדשת, ובידו של האב לתת לה כח קידושין לעצמה. ואין זה כשאר שליחות שהשליח פועל מכח המשלח ובשליחותו. ע"פ חזו"א. ע"ש].

[ועיין עוד בהסבר שיטת הרא"ש – באבני מילואים לו ג ד"ה ובשיטת הרא"ש. ובחזון איש, ובחידושי רבי מאיר שמחה, ובקהילות יעקב סימן [כב] כו, ובית מאיר לו ז. ועיין חידושי הרשב"א].

לפירושים נוספים עיין ר"ן כאן, [ולעיל ט א שם בפירושו השני], וריטב"א בפירושו השני, ועיין באחרונים שהאריכו בהסבר הסוגיא.

862. נחלקו הראשונים באיזה קידושין מדובר כאן: האם דוקא

ואם כן, **הכא נמי לא שנא**. גם האומר לבתו הקטנה "צאי וקבלי קידושין" אינו שונה מהמוכר את בתו

לאמה, שהרי אף הוא הסכים שהבת תקבל את קידושיה בעצמה, ולפיכך היא מקודשת. (864) (865) (866)

והנה, הראשונים נחלקו אם היעוד נעשה מדעת הבת או אפילו בעל כרחא [כדלעיל הערה 843]. לדעת רש"י אין יעוד אלא מדעת הבת. ואילו רבנו תם סובר שהיעוד נעשה אפילו בעל כרחא [ואין צריך אלא להודיעה שמייעדה].

ולדעת רבנו תם קשה: מאחר שהיעוד נעשה אפילו בעל כרחא של הבת, הרי גם אם נאמר שהאב נחשב כאומר לבתו "צאי וקבלי קדושין" עדיין לא מובן כיצד האדון יכול ליעדה בעל כרחא. אלא בודאי זו גזירת הכתוב. וכיצד אפשר ללמוד מכאן לשאר קידושין שאדם יכול לומר לבתו "צאי וקבלי קדושין" ומתקדשת מדעת עצמה? [אבני מילואים לו ג, עיין שם עוד. ועיין בחזון איש שרמו תשובה לדבר].

[והנה, הקושיא הזאת אינה קשה אלא לפי הסוברים שבאומר "צאי וקבלי קדושין" הקידושין נעשים על ידי הבת. אבל לדעת הסוברים שמקודשת מדין ערב ומדין האומר "זרוק מנה לים ותתקדש בתי לך", לפי זה הרי האב הוא המקדשה, ואין צריך את דעתה כלל].

865. הראשונים הקשו: כיצד חלים הקידושין? והלא קטן אין לו יד מדאורייתא לזכות בממון האב לידו, [כמבואר בבבא מציעא יב א]!

ונאמרו על כך כמה תירוצים:

[א] תוספות כתבו שקטן אינו זוכה מן ההפקר, אבל כאשר "דעת אחרת מקנה לו" [כלומר: גדול שיש לו דעת מקנה לו ממון] הרי הוא זוכה מן התורה. ולפיכך כשהמקדש נותן לה מעות, היא זוכה מן התורה.

[ב] הריטב"א כתב: לדעת הסוברים שבאומר "צאי וקבלי קידושין" הבת מתקדשת על ידי עצמה, [כדלעיל הערות 864 ו861] צריך לומר שהקידושין נעשו על ידי שטר שאינו ממון ואינו צריך זכיה, אלא די בכך שהיא מקבלתו בתוך ידה, [והיינו כדברי בעל קצות החושן סימן ר' ס"ק ה עיין שם. אבל עיין אבני מילואים קלט יג. ועיין אוצר הפוסקים לב ד]. או שמדובר בקידושי ביאה. או בקידושי כסף באופן שהמקדש מאכיל את הבת או משקה אותה שוה פרוטה, ומתקדשת באותה הנאה, ואין צריך זכיה.

[ג] לדעת הסוברים שהאומר "צאי וקבלי קידושין" מקדשת מדין "ערב" [כדלעיל בהערה הנ"ל], יש לומר שאין צריך שהבת תזכה בממון, אלא הרי זה כאומר "זרוק מנה לים ותתקדש בתי לך", שמקודשת מפני שנהנה מכך שהמקדש הוציא ממון על פיו. ריטב"א.

[אך לעיל ח ב נחלקו הראשונים באומרת "תן מנה לפלוני" שאינו בר דעת, האם מתקדשת מדין ערב. עיין רשב"א וריטב"א שם, ועיין אבני מילואים לו ז].

[ומדברי הריטב"א הללו מוכח שקטן אינו זוכה אפילו כשדעת אחרת מקנה לו. ועיין עוד בחי' הגרנט לעיל סימן צא].

866. הרמב"ם [אישות ג יד] ושלחן ערוך [אבן העזר לו ז] פסקו

864. כבר הבאנו לעיל [הערה 861] שהראשונים נחלקו מדוע אומר אדם לבתו "צאי וקבלי קדושין", וצריך לבאר מה הראיה מדין יעוד לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, לפי כל אחת מן השיטות:

שיטה א: האב נהנה ממה שהמקדש נתן לה מעות על פיו, והרי זה כאילו הגיע הנאה לידי האב, וכדין "ערב".

וצריך לומר, שמדין יעוד הוכיח רב נחמן, שהאומר לשון סתמית אין כוונתו שהבת תהיה כשליח ואין שליחות לקטן. אלא כוונתו לקדשה בעצמו בהנאה שהמקדש הוציא מעות על פיו. וכיוצא בזה אף האומר "צאי וקבלי קדושין" אין כוונתו לעשותה שליח, אלא הוא מקדשה בעצמו, והרי זו מקודשת. [חזון איש בהסבר דברי הריטב"א. אבל עיין היטב בלשון הר"ן לעיל ה א בדפי הרי"ף ד"ה וכתב, בפירושו הראשון. והשוה עם דברי הר"ן ז ב בדפי הרי"ף ד"ה גרסי' בגמ'].

אך קשה על שיטה זו:

הרי בכח האדון ליעד את האמה אפילו בעל כרחו של האב, ואפילו כשהאב הסכים ליעוד בשעת המכירה, בכל זאת אם חזר בו לפני היעוד אין הוא נהנה מכך שהאדון נותן פרוטה לבתו על פיו. שהרי הוא אינו חפץ ביעוד! וכיצד אפשר לומר שיעוד מועיל מדין "ערב"? [אבני מילואים לו ג ד"ה ודברי תוספות באמצע הדברים].

[ונראה לומר, שבדין יעוד התחדש שבמוכר את בתו נאמר דין יעוד במכירתה, ושהאב ימכור את בתו על דעת כן, והרי זו מקודשת מדין ערב. וכשאינו מתרצה במכירה הרי זה כמתנה על מה שכתוב בתורה, והתורה מיעדת את הבת כאילו הוא התרצה לכך. וכל זה מחמת שבסתמא בידו להתרצה ולקדשה מדין ערב. וכעין דברי אבני מילואים עצמו הנ"ל בהערה הקודמת, עיין שם. ועיין חזון איש סי' קמ"ח סוף ד"ה והריטב"א].

שיטה ב: האומר לבתו "צאי וקבלי קדושין" נחשב כמוסר לה את כחו וזכותו. ומתקדשת על ידי עצמה. ורב נחמן למד זאת מדין יעוד – שהאמה מתקדשת בכך שהאדון מחל על חיוב עבודתה, ואין צריך את דעת האב בשעת היעוד אלא די בכך שהאמה מתרצה ומתקדשת בעצמה.

ולמרות שדין יעוד נאמר אפילו בעל כרחו של האב [לדעת חכמים שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, כדלהלן בעמוד ב], ואין זה כאומר לבתו "צאי וקבלי קדושין" וזה בודאי גזירת הכתוב ביעוד בלבד. ואילו בשאר קדושין בודאי אין הבת יכולה להתקדש בעצמה בלא שאביה מסר לה את כחו, בכל זאת רב נחמן למד מיעוד שביד הבת לקדש את עצמה אם אביה נתן לה זכות לכך. והתורה חידשה ביעוד שהרי זה כאילו אביה מסר לה את זכותו. מפני שאילו היינו אומרים שאין ביד הבת להתקדש בקבלתה אפילו אם אביה מסר לה את זכותו, לא היה נאמר דין יעוד כלל. [על פי תוספות, לפי הסבר עצמות יוסף וחזון איש, וכן כתב אבני מילואים לו ג סוד"ה ודברי מדעת עצמו. ועיין ביאור אחר בתוספות בקובץ שיעורים אות קכא].

ב. ואמר רבא אמר רב נחמן:

המקדש את האשה במלוה שלותה ממנו, כלומר, שמחל לה על אותה מלוה ומקדשה בה, אינה מקודשת.⁽⁸⁶⁷⁾

ובכל זאת, המקדש את האשה במלוה שהיא חייבת לו ויש עליה משכון, הרי זו מקודשת.⁽⁸⁶⁸⁾

ודבר זה נלמד מדברי רבי יוסי ברבי יהודה:

וכי לאו כך אמר רבי יוסי ברבי יהודה:

"מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו!" נמצא שהאדון לא קידש את האשה במעות שנתן לאב, אלא בכך שהוא מוחל לה על העבודה שהיא חייבת לעובדו –

והאי, ואותו חיוב שהיא חייבת לעובדו, בכלל הלואה היא שהרי אין כאן מעות בעין אלא חוב בעלמא, שהיא חייבת לו את עבודתה או מעות פדיון עבודתה. והיא גופא, האמה בעצמה, משכון היא לפרעון החוב. שהרי היא מוחזקת ברשותו ורשאי לכופה לעובדו.

וכי [וכאשר] משייר בה שוה פרוטה, הווי קידושין. י"ט-ב

אם כן, הכא נמי לא שנא, גם המקדש את האשה במלוה שהיא חייבת לו ויש בידו משכון אינו שונה מאדון המקדש את אמתו, והרי זו מקודשת.⁽⁸⁶⁹⁾

ומביאה עתה הגמרא ברייתא, שהובאו בה דברי רבי יוסי ברבי יהודה ודברי חכמים החולקים עליו:

תנו רבנן: כיצד היא מצות יעוד?

הראשונות לאו לקדושין ניתנו. ולפי זה אפילו מדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין מקור לדינו של רב נחמן. ולפיכך אין הלכה כדבריו. [אבני מילואים לו ה].

867. מפני שמעות ההלואה כבר היו קנויים לאשה לפני מחילתו, [ומעות אחרות היא חייבת לו], ונמצא שלא נתן לה דבר בשעת הקידושין. רש"י לעיל ו ב. ועיין עוד בדברי הראשונים שם, ובהערותנו על הגמרא שם.

868. לדעת רוב הראשונים יש הבדל בין מלוה על המשכון למלוה שלא על המשכון, ודוקא במלוה על המשכון היא מקודשת. וטעם הדבר יתבאר להלן. אך התוספות מפרשים את סוגיתנו באופן אחר. וראה הערה הבאה.

869. לדעת רוב המפרשים [מלבד תוספות] יש הבדל בין מלוה שאין עליה משכון למלוה שיש עליה משכון. ודוקא במקדש במלוה שיש עליה משכון – מקודשת, כפי שמשמע מפשטות לשון רב נחמן בגמרא, וכדלהלן:

הראשונים נחלקו אם מדובר כאן במקדש את האשה בגוף המשכון, או שמדובר כאן אפילו במקדש את האשה במחילת ההלואה:

[וכן, נחלקו אם מדובר דוקא במחזיר לאשה את המשכון בשעת הקידושין, וכדלהלן].

שיטה א: מדובר כאן במקדש את האשה בגוף המשכון. והאשה מקודשת מפני שהמשכון קנוי למלוה [דהיינו, לאיש המקדש], וכמבואר בגמרא לעיל ח ב בשם רבי יצחק, ונמצא שהאשה קבלה מהמקדש ממון חדש שלא היה שלה קודם לכן. [אבל בעצם מחילת ההלואה אי אפשר לקדש, ואפילו שיש עליה משכון].

ולפי זה בודאי מדובר כאן כשהמקדש מחזיר לה את המשכון בשעת הקידושין, שהרי הקידושין נעשו על ידי המשכון עצמו.

כרב נחמן שאומר אדם לבתו הקטנה "צאי וקבלי קדושין". [וכן כתב הריטב"א בסוף י"ט א].

אבל הראשונים נחלקו בדבר. ויש סוברים שאין קטנה יכולה לקבל קדושין אפילו אם אביה אמר לה "צאי וקבלי קדושין". והביאום המרדכי והרמ"א. [וכן דעת פסקי הרי"ד לעיל ח ב]. והנה רב נחמן למד את דינו מדברי רבי יוסי ברבי יהודה הסובר שמעות הראשונות לאו לקדושין ניתנו. אבל לכאורה להלכה קיימא לן כדעת חכמים, ואם כן לכאורה אין שום מקור ללמוד ממנו שאומר אדם לבתו "צאי וקבלי קדושין", ומדוע פסקו מקצת הראשונים כן?

והנה, אפשר לפרש את דברי רב נחמן [– "אומר אדם לבתו צאי וקבלי קדושין מדברי יוסי ברבי יהודה" בשתי דרכים: [א] לדברי רבי יוסי ברבי יהודה יש ללמוד 'מדין יעוד האמור בתורה' שאומר אדם לבתו וכו'.

[ב] ממה שביאר רבי יוסי ברבי יהודה את דין יעוד שמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו, מוכח 'שלדעתו' אומר אדם לבתו "צאי וקבלי קדושין", שאם לא כן, בעל כרחך לא היה רבי יוסי ברבי יהודה אומר שמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו והקטנה מתקדשת בקבלתה.

ובזה מתבארת מחלוקת הראשונים הנ"ל:

הפוסקים שלא כדברי רב נחמן סוברים כדרך א' הנ"ל, ומאחר שקיימא לן כרבנן אין ללמוד מהכתוב שאומר אדם לבתו צאי וקבלי קדושין.

אך, הפוסקים כרב נחמן מפרשים כדרך ב' הנ"ל. והיינו שמדברי רבי יוסי ברבי יהודה מוכח שמסברא אומר אדם לבתו "צאי וקבלי קדושין" ומאחר שלא מצאנו שחכמים נחלקו בדבר זה, יש לומר שאף הם מודים בכך. [על פי קובץ שיעורים וחזון איש].

עוד יש לפרש בדעת הסוברים שאין הלכה כרב נחמן: מקור דינו של רב נחמן הוא מרבי יוסי ברבי יהודה הסובר שמעות הראשונות לאו לקדושין ניתנו, אבל, הרי רב נחמן בר יצחק אמר שאין להוכיח מדברי רבי יוסי ברבי יהודה שמעות

האדון אומר לה לאמה בפני שנים (870) [שני עדים]: "הרי את מקודשת לי", או "הרי את מאורסת

מלוה, ולא במלוה עצמה. [ראה לעיל בגמרא ח ב] ולפיכך היא מקודשת. ורב נחמן נקט מלוה שיש עליה משכון כדי להשמיענו חידוש: שאף על פי שעדיין לא החזיר לה את המשכון אין אומרים שאין דעתה סומכת על מחילתו ואינה מקודשת.

[ונחלקו האחרונים בדעת התוספות: מה למד רב נחמן מיעוד?

דעת מהרי"ט: המקדש בהנאת מחילת מלוה הרי זו מקודשת מסברא [בלא ראייה], ורב נחמן למד מיעוד שהאשה סומכת בדעתה להתקדש אפילו אם לא חזר המשכון לידה, שהרי יעוד האמה נעשה בעודה ברשותו, והרי זה כאילו לא חזר המשכון לרשותה.

דעת פני יהושע: רב נחמן ידע מסברא שהאשה סומכת בדעתה להתקדש אף בלא משכון. אבל היה אפשר לומר שאין אדם מקדש אשה בהנאת מחילת מלוה למרות סמכה דעתה. ולפיכך רב נחמן הוצרך ללמוד מיעוד את עצם זה שאדם מקדש בהנאת מחילת מלוה].

[ועיין עוד במהרש"א על תוספות, ובספר חברותא על תוספות ובהערותנו שם].

870. האחרונים הבינו שצריך שני עדים לקיום הדבר מפני ש"אין דבר שבערוה פחות משנים" [גיטין ב ב ועוד]. ואם אמר לה כך בינו לבינה, אזי אפילו אם שניהם מודים בזה אינה מקודשת לו.

ומשמע מדברי הברייתא שצריך עדים בשעת היעוד ולא בשעת המכירה.

והנה, לדעת רבנן מעות הראשונות לקדושין ניתנו. ומשמע מדברי הגמרא להלן שהקדושין חלו למפרע משעת המכירה. בתנאי שלבסוף ייעדה.

ואם כן קשה: מדוע צריך עדים בשעת הייעוד? והלא היעוד אינו אלא תנאי, וההי ראוי שיצטרכו עדים בשעת המכירה שזהו שעת הקדושין עצמם, כדין כל מקדש אשה על תנאי שצריך עדים בשעת הקדושין ולא בשעת קיום התנאי! [גליוני הש"ס, חזון איש, ועוד].

ואפשר לומר, שבשעת המכירה אין צריך שיהיה בדעת האדון לייעדה, והתחדש בתורה שיש בכח רצונו שלאחר מכן [בשעת היעוד] להועיל למעות שנתן האדון בשעת המכירה ולעשותם קידושין. נמצא, שבשעת המכירה יש כאן מעשה קידושין בלא כוונת קדושין. ובשעת היעוד זו השעה שהאדון מתרצה לקדושין והופך את המכירה למעשה קדושין מדעת. ולפיכך צריך עדים בשעת היעוד. [כנראה זו כוונת גליוני הש"ס וחזון איש, עיין שם. ועיין פני יהושע ועוד].

אך עדיין צריך ביאור: מכל מקום מדוע אין צריך עדים גם בשעת המכירה?

ויש לומר: זהו בכלל חידוש התורה: כשם שהתחדש שאין צריך דעת לקידושין בשעת המכירה כך אין צריך עדים. [על פי חזון איש, אכן החזון איש עצמו מסופק בדבר, וכדלהלן. ועיין

ונאמרו שני פירושים לבאר מדוע רב נחמן הוצרך ללמוד זאת מדין יעוד? והלא רבי יצחק הוכיח לעיל [ח ב] מהכתוב שהמשכון קנוי למלוה! –

[א] היה אפשר לומר שרבי יצחק דיבר דוקא במשכון שנלקח שלא בשעת ההלוואה [אלא נלקח על ידי בית דין בשעת הפרעון כדי לגבות ממנו את החוב]. אבל משכון שנלקח על ידי המלוה בשעת ההלוואה אינו קנוי למלוה. [עיין תוספות לעיל ח ב ועוד] ולפיכך רב נחמן הוצרך להוכיח מדין יעוד שאפילו משכון שנלקח בשעת ההלוואה קנוי למלוה – כאמה העבריה שגופה נלקח בשעת המכירה דהיינו כשעת ההלוואה. והיא מתקדשת בכך. [רמב"ן בסוף דבריו. ורשב"א וריטב"א בשם יש מפרשים].

[ב] היה אפשר לומר שלמרות שהמשכון קנוי לו, אין האשה מתקדשת מפני שאין דעתה להתקדש במשכון אלא בגוף ההלוואה שמוחל לה. [ודוקא אם יקדשה במשכון דאחרים מקודשת כדלעיל ח ב, ששם אין מחילת הלוואה]. ורב נחמן למד מדין יעוד שהאמה מתקדשת על ידי נתינת גופה שהוא כמשכון, ואין אומרים שדעתה להתקדש בעצם החוב שהיא חייבת לו. [רמב"ן בפירוש ראשון, וכן מסקנת הריטב"א].

שיטה ב: מדובר כאן במקדש את האשה במחילת החוב ולא בעצם המשכון, ובכל זאת האשה מקודשת. ואין ללמוד מדברי רבי יצחק דלעיל [ח ב] שמקודשת אלא במקדשה בגוף המשכון. ורב נחמן מוסיף ומחדש, שאף אם מקדשה 'במלוה' שיש עליה משכון, מקודשת.

ונאמרו שני פירושים בהסבר הדבר:

[א] במקדש במלוה אינה מקודשת מפני שהאשה כבר הוציאה את מעות ההלוואה, ואין כאן דבר קיים [של המלוה] ליהנות ממנו. אבל במלוה שיש עליה המשכון האשה נהנית בחזרת המשכון לידה. וכשהוא מקדשה במלוה הרי זה כמקדשה במשכון, שהרי יש לה הנאה ממחילת המנה של ההלוואה – דהיינו שנהנית בהחזרת המשכון [רשב"א. וכן דייק הרשב"א מדברי הרמב"ם].

וכתב הרשב"א שלפי פירוש זה צריך שיחזיר לה את המשכון, ואז היא מקודשת. אבל אם לא החזיר את המשכון, לא הגיעה הנאה לידה ואינה מקודשת.

[ב] המקדש במלוה אינה מקודשת מפני שהמלוה אינה בעין, אבל כשיש עליה משכון נחשבת כאילו היא בעין. ואפילו אם עדיין לא החזיר לה את המשכון הרי זה מקודשת בעצם מחילת ההלוואה. [סמ"ג עשין מח בשם ר"י בר שמואל. וכתב קרבן נתנאל סימן כו אות ז שזו גם דעת הרא"ש. ובהסבר הדבר יתכן לומר כעין דברי הרשב"א הנ"ל, שמאחר שעל ידי המחילה יצטרך המלוה להחזיר לה את המשכון שבידו, נמצא שיש הנאה במחילת ההלוואה אפילו לפני שמחזיר לה את המשכון, מפני שבכחה לכופו להחזירו לה בבית דין. ולכאורה יש לפרש כן בכונת הרשב"א בשם רבותינו בעלי תוספות עיין שם].

לרבותנו בעלי התוספות יש פירוש מיוחד בסוגינתנו:

אין הבדל בין מקדש במלוה שיש עליה משכון למלוה שאין עליה משכון. ומדובר כאן במקדש את האשה בהנאת מחילת

(871) "לי".

ואפילו ביום האחרון של שש שנות עבודתה סמוך לשקיעת החמה יכול לומר לה כן,

ומכאן ואילך האדון נוהג בה מנהג אישות כאשתו גמורה, ואינו נוהג בה מנהג שפחות, כלומר, אסור לו להעבידה כאמה. (872)

אלו הם דברי חכמים.

אבל, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: דוקא אם יש שהות ביום בכדי שהאמה יכולה לעשות עמו שוה פרוטה הרי זו מקודשת. ואם לאו, אינה מקודשת.

והברייתא מוסיפה ואומרת: דין יעוד, הרי הוא משמש כמשל ללמוד ממנו את דין (873) האומר לאשה "התקדשי לי מעכשיו לאחר שלשים יום",

עוד באחרונים].

[אך, חזון איש מסופק שמא באמת צריך עדים בשעה שהאדון משלם את כסף הקנייה לאב. ואולם מדברי שאר האחרונים נראה שאין צריך עדים באותה שעה].

871. הב"ח הגיה בלשון הברייתא: "הרי את מיועדת לי, הרי את מקודשת לי". וכן כתוב בשיטה לא נודע למי וברש"י על התורה.

וכתב שיטה לא נודע למי: למרות שלעיל הגמרא מסופקת באומר לאשה "הרי את מיועדת לי", האם היא מקודשת. בכל זאת באמה פשיטא שמקודשת, מפני שבמקדש אשה יש להסתפק שמא התכוין לומר "הרי את מיועדת לי למלאכתי" ולא לקידושין, מה שאין כן באמה, שכבר היתה מיועדת למלאכתו קודם לכן, בודאי דעתו לקידושין. [ועיין שם פירוש נוסף, וברמב"ם עבדים ד ז ופירוש המשניות כאן לא הובאה הלשון "הרי את מיועדת לי"].

872. עדיין מוטל עליה לעשות מה שאשה משועבדת לבעלה, אבל אינה משעובדת כשפחה. שיטה לא נודע למי. ועיין שם. ומעשה ידיה שמשעת היעוד ואילך לכאורה היו צריכים להיות של אביה, שהרי להלכה יעוד אירוסין בלבד עושה ולא נישואין [עיין לעיל יח בייט א ורמב"ם עבדים ד ט]. ומאחר שהאמה יצאה מרשות האדון הרי היא כקטנה בעלמא שהתארסה שמעשה ידיה של אביה.

אך, כתב הרשב"א [על פי הירושלמי] שבכל זאת מעשה ידיה של האדון, מפני שהאדון נעשה כאומר לאשה "הרי את מקודשת לי על מנת שמעשה ידיך שלי". [וזה שלא כדברי חזון איש, עיין שם. ועיין שיטה לא נודע למי לעיל יח ב ד"ה למאי נפקא מינה. ומנחת חינוך מצוה מג].

873. כך פירש רש"י. ולדבריו אין זה כשאר "משל" המוזכר בכל מקום, שבשאר המקומות שמוכר "משל", המשל מלמד את

כלומר, הקידושין יחולו עכשיו, באם אחפוץ בהם לאחר שלשים יום, ובא אחר וקידשה בתוך אותם שלשים יום, ומשהושלמו שלשים הימים חפץ הראשון בקידושין, אזי נלמד ממצות יעוד, כמשל –

שהיא מקודשת לראשון, ואין קידושי השני כלום [כפי שיתבאר בסמוך]. (874)

ומיד הגמרא שואלת: משל למאן? דברי איזה מן התנאים שהובא לעיל משמשים כמשל, שממנו נלמד את הדין הזה?

אילימא, אם נאמר שהמשל נאמר לפי דבריו של רבי יוסי ברבי יהודה, (875) קשה:

הא לדעתו של רבי יוסי ברבי יהודה דוקא אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה מקודשת, ואם לאו, לא. ומוכח מדבריו, שלדעתו

הדין המוזכר בברייתא קודם לכן. ואילו כאן הדין המובא קודם לכן בברייתא הרי הוא משל לדין אחר.

אבל, תוספות ועוד ראשונים כתבו שאף המשל המוזכר כאן בא ללמד את הדין [עיין שם].

ותמה הריטב"א על רש"י: מה הכריח את רש"י לפרש כפי שפירש? והלא אפשר לפרש להיפך שהמשל המוזכר בברייתא בא ללמד את הדין שהוזכר קודם לכן, כדרך הש"ס בכל מקום! ועיין מהרי"ט, המקנה, ופני יהושע, שכתבו מה הכריח את רש"י לפרש כדבריו.

874. דעת רב [להלן נט ב] שהאומר לאשה "הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום" ובא אחר וקדשה בתוך אותם שלשים יום, אסורה על שניהם מספק –

מפני שיש להסתפק בהסבר "מעכשיו ולאחר שלשים": האם היינו תנאי" [כלומר: הרי את מקודשת לי כבר מעכשיו בתנאי שארצה לאחר שלשים] או שמא יש כאן "חזרה" [כלומר: המקדש חזר בו ממה שאמר תחילה ואין דעתו לקדשה עכשיו אלא לאחר שלשים] – אם נאמר שהיינו תנאי הרי זו מקודשת לראשון. ואם נאמר שהיינו חזרה מקודשת לשני.

[ודעת רבי יוחנן שאין זה לא תנאי ולא חזרה. עיין להלן ס א].

ולפי זה צריך לומר שמה ששינו בברייתא "משל לאומר לאשה התקדשי לי מעכשיו לאחר שלשים יום" אין מדובר באומר לה בנוסח הזה. אלא מדובר באומר לה בפירוש "התקדשי לי מעכשיו אם לא אחזור בי עד לאחר שלשים יום. [תוספות רא"ש ותוספות טוך ורשב"א] או שאמר לה "התקדשי לי מעכשיו על מנת שיעברו שלשים יום" [שבזה בודאי אין לפרש את לשונו כ"חזרה"]. [מהרי"ט]. ועיין שיטה לא נודע למי].

875. הגמרא הבינה שהמשל נאמר לדברי רבי יוסי ברבי יהודה מפני שהמשל הובא בברייתא לאחר דבריו, ומשמע שהמשל

ומכאן אנו למדים, כשם שבקידושי יעוד, הקידושין חלים למפרע, כך המקדש אשה "מעכשיו ולאחר שלשים", אם אען ירצה בקידושין לאחר שלשים יום, אזי הקידושין חלים למפרע, ואם קידשה אחר בתוך אותם שלשים יום, אינה מקודשת.

ותמהינן: פשיטא! מובן מאליו שיש ללמוד דבר זה מדברי חכמים! ומדוע הוצרך התנא להשמיענו דבר פשוט כל כך?

ומתריצין: מהו דתימא, שמא היית אומר לולי דברי הברייתא, הא, הרי בשעת קנית האמה, האדון לא אמר ליה לאב "בתך תתייעד לי מעכשיו".

ואם כן, הייתי יכול ללמוד מכאן, שאף האומר

ביעוד, הקידושין אינם חלים למפרע בנתינת המעות הראשונות, אלא בשעת היעוד הקידושין חלים על ידי מחילת החוב שהיא חייבת לו.⁽⁸⁷⁶⁾ ואין זה דומה כלל לדין המובא ב"משל"!

אמר רב אחא בריה דרבא: המשל נאמר לפי דברי רבנן:

שהרי לדעת רבנן אפילו אם אין שהות בו ביום בכדי שוה פרוטה, האדון יכול ליעדה, על אף שבאותה שעה האדון אינו נותן לה שוה פרוטה.

ובהכרח, שלדעת רבנן המעות שהאדון נתן בשעת קנייתה לאביה, ניתנו לאב על דעת שאם לאחר מכן האדון ירצה ליעדה, אזי היעוד יחול מעכשיו, בנתינת המעות הללו.⁽⁸⁷⁷⁾

והרמב"ן שכתב שדברי הגמרא כאן שלא כדברי רב נחמן בר יצחק, מפרש את דברי רב נחמן בר יצחק באופן אחר, כפי שהסברנו לעיל בעמוד א ובהערה 859 לעיל. [ועיין עוד להלן בהערה 879].

[ובדעת הריטב"א צריך עיון. שלכאורה דבריו כאן סותרים לדבריו לעיל בעמוד א שפירש את דברי רב נחמן בר יצחק על פי דברי הרמב"ן].

877. וקשה: אמנם יש להוכיח מדברי רבנן שמעות הראשונות לקידושין ניתנו, אבל מנין לנו שהקדושין חלים למפרע משעת המכירה? והלא אפשר לומר שהרי זה כאומר "בתי תתקדש לך משעת היעוד ואילך", כלומר: כאומר לאשה "התקדשי לי לאחר שלשים יום" ולא אמר "מעכשיו"! [רש"ש, מהרי"ט].

ויש לומר: אם נאמר שלדעת רבנן הקדושין חלים רק בשעת היעוד, אם כן הרי זה כאומר לאשה "התקדשי לי במעות הללו לאחר שלשים יום", ובתוך אותו הזמן חזר ונטל ממנה את המעות לפני שחלו הקדושין, ובודאי אינה מקודשת. וכיוצא בזה אם מקדש את האמה בכסף מכירתה והיא עבדה אצלו כנגד אותו הכסף עד שלא נותר בו שוה פרוטה, הרי זה כאילו חזר אליו אותו הכסף ואינה מקודשת. [מהרי"ט].

[ביאור הדבר: האומר לאשה "התקדשי לי לאחר שלשים יום בשטר" ובתוך אותו זמן נשרף השטר אינה מקודשת. ואילו המקדש אשה בכסף "לאחר שלשים" ובתוך אותו הזמן נתאכלו המעות הרי זו מקודשת. וטעם הדבר: מפני שהיא חייבת לו מעות אחרות במקומם. ולפיכך הרי זה כאילו המעות בעין. [תוספות כתובות פב א ד"ה הא דאמר].

ולפי זה באמר העבירה אם מקדשה בסוף זמן שפחותה כשאין שהות בכדי לעשות שוה פרוטה, הרי אין האמה חייבת לו שוה פרוטה. ואין זה כאילו המעות בעין, אלא הרי זה כמקדש אשה בשטר ונשרף השטר שאינה מקודשת].

ועיין תוספות ד"ה משל למאן בקושייתם השניה על רש"י. ובספר חברותא ובהערות 699 698 שם.

נאמר לדעתו. וכן כתב שיטה לא נודע למי [להלן ד"ה משל למאן אילימא לרבנן]. [ועיין מהרי"ט ד"ה משל לאומר].

876. בפשוט משמע שהגמרא כאן סוברת שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לאו לקדושין ניתנו, ושלא כדעת רב נחמן בר יצחק, [לעיל בעמוד א] שלדבריו אף רבי יוסי ברבי יהודה סובר שמעות הראשונות לקדושין ניתנו. וכן כתב הרמב"ן [לעיל בעמוד א סוף ד"ה ורב נחמן בר יצחק ועיין שם עוד].

אבל, יש מפרשים שקושיית הגמרא כאן היא לדברי הכל, מפני שהגמרא הבינה שאפילו לדעת רב נחמן בר יצחק שמעות הראשונות לקדושין ניתנו, אין הכוונה שכשהאדון מייעד את האמה הקידושין חלים למפרע משעת המכירה, אלא בשעת המכירה האב נחשב כאומר לאדון "בתי מקודשת לך משעה שתתייעד ואילך". והקדושין חלים רק בשעת היעוד.

והגמרא למדה זאת ממה שאמר רבי יוסי ברבי יהודה שצריך שיהא שהות כדי לעשות עמו שוה פרוטה. וכדלהלן: שהרי, אם נאמר שעל ידי היעוד הבת מתקדשת למפרע, אם כן יש להקשות: מדוע צריך שיהיה שהות לעשות שוה פרוטה? והלא אין הקידושין חלים עכשיו אלא בשעת המכירה כשנתן יותר משהו פרוטה!

אלא בעל כרחך לדעת רבי יוסי ברבי יהודה הקידושין חלים בשעת היעוד. והרי זה כאומר לאשה "התקדשי לי לאחר שלשים יום בשעבוד שעליך". ולפיכך דוקא אם יש בשעבוד שעליה פרוטה הרי זו מקודשת. [תוספות רא"ש, ריטב"א, שיטה לא נודע למי.

והחזון איש כתב לעיל עמ' א בהסבר דברי רבי נחמן בר יצחק, שלדעת רב נחמן בר יצחק הקדושין חלים משעת היעוד ואילך. ולפיכך אם לא נשאר שהות ביום כדי שוה פרוטה, אינה מקודשת. מפני שהרי זה כמקדש אשה לאחר שלשים יום ובתוך אותם שלשים יום חזר ולקח לה את המעות לפני שחלו הקדושין, ובודאי אין היא מקודשת בכך. וכעין זה כתב מהרי"ט כאן, וראה להלן בהערה הבאה].

— **מייעד**. כי מעות הראשונות לקידושין ניתנו. וכשהאדון מיעדה, הרי היא מקודשת לו למפרע, משעת קנייתה לאמה, לפני שהאב קדשה לאחר.

והברייתא מוסיפה ואומרת: הדין ששינינו לעיל, משמש כמשל⁽⁸⁸⁰⁾ ללמוד ממנו דין אחר:

האומר לאשה: "הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום", ולא אמר "מעכשיו", **ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום**, ומשנגמרו שלשים יום רצה הראשון בקידושיו, אזי —

יש ללמוד מהדין שהובא בתחילת הברייתא **שמוקדשת לשני**, [כפי שיתבאר בסמוך].

ומיד הגמרא שואלת: **משל למאן?** — דברי איזה מן התנאים שהובא לעיל משמשים כמשל שממנו נלמד את הדין הנזכר?

אילימא, אם נאמר שהמשל נאמר לפי דברי **רבנן**,⁽⁸⁸¹⁾ אם כן קשה: **האמרי רבנן**, הרי רבנן אמרו שאב המוכר את בתו לאמה, ואחר כך קדשה אביה לאדם אחר, **אם רצה האדון ליעד — מייעד**.

כלומר, האמה מקודשת לאדון שהוא המקדש הראשון, ואילו ב"משל" למדנו מכאן שהיא מקודשת לשני!

אלא, אמר רב אחא בריה דרבא: **המשל נאמר לפי דברי רבי יוסי ברבי יהודה —**

לאשה "התקדשי לי לאחר שלשים יום" ולא אמר "מעכשיו", הקידושין חלים למפרע, ואם קדשה אחר באותם שלשים יום הרי היא מקודשת לראשון.⁽⁸⁷⁸⁾

לפיכך, **קא משמע לן**, השמיענו התנא שהקונה אמה הרי זה כאומר לאביה המוכר אותה לו, "תתייעד לי בתך מעכשיו, אם אחפוץ בה אחר כך".

וכיוצא בזה, דוקא האומר לאשה "התקדשי לי מעכשיו לאחר שלשים", אז אפילו בא אחר וקדשה, הרי היא מקודשת לראשון.

אבל, אם לא אמר "מעכשיו" — אין הקידושין חלים למפרע, והרי היא מקודשת לשני.

תניא אידך, שנינו ברייתא אחרת, שמובא בה נפקא מינה ממחלוקת רבנן ורבי יוסי ברבי יהודה לענין נוסף:

המוכר את בתו לאמה, והלך האב וקידשה לאחר לפני שהאדון הספיק ליעדה, אזי האב **שיחק באדון, ומקודשת לשני**, ואין האדון יכול ליעדה —

דברי רבי יוסי ברבי יהודה, הסובר שמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו.

ולדבריו, כשהאדון מיעדה הרי היא מתקדשת לו מאותה שעה בלבד, ומאחר שכבר קידשה האב קודם לכן לאיש אחר, אין לאדון כח לקדשה לעצמו.⁽⁸⁷⁹⁾

וחכמים חולקים ואומרים: אם האדון רצה ליעד

אמר רבי יוסי ברבי יהודה כאן שאם האב קידשה לאחר שיחק באדון ומקודשת לשני?

תירצו הראשונים: למרות שמעות הראשונות לקדושין ניתנו, בכל זאת לדעת רב נחמן בר יצחק אין הקידושין חלים אלא בשעת היעוד, והרי זה כנותן מעות לאשה ואומר לה "התקדשי לי לאחר שלשים יום". [ולדעת מקצת הראשונים יש להוכיח זאת מדברי רבי יוסי ברבי יהודה לשיטתו, שאמר שצריך שיהא שהות של שנה פרוטה בשעת היעוד. כדלעיל הערה 876, עיין שם. ולדעת הרמב"ן שם צריך לומר שאף על פי שאין להוכיח זאת מדברי רבי יוסי ברבי יהודה הנ"ל, אבל יש להוכיח זאת מדבריו בברייתא הזאת, שכאן אמר בפירוש שהקדושין אינם חלים אלא לבסוף. וכן מבואר מדברי הרמב"ן לעיל בסוף עמ' א].

880. כך פירש רש"י, אבל תוספות ורוב הראשונים חולקים על פירושו ומפרשים שהדין דלהלן בברייתא משמש כמשל למה ששינינו לעיל. [עיין שם].

881. הגמרא הבינה שהמשל נאמר לדברי רבנן מפני

878. נראה לומר, שהיה עולה בדעתנו לומר שאף המקדש אשה לאחר שלשים ולא אמר "מעכשיו", אם קדשה אחר בתוך אותו הזמן מקודשת לראשון, מפני שמעשה הקידושין של הראשון היו לפני קידושי השני. ולפיכך בכחם להחיל קידושין לאחר שלשים ואין בכח השני לקדשה בתוך אותו הזמן ולהפקיע את קידושי הראשון שצריכים לחול לאחר שלשים. [במילים אחרות: הקדושין בפועל לא חלים לפני שלשים יום, ואם בא עליה אדם בתוך אותו הזמן אינו חייב מיתה משום "איסור אשת איש". אבל, כבר חל על האשה מעשה קדושין לענין לאחר שלשים. ואי אפשר להפקיעו].

[ובפשוטו אפשר לפרש בגמרא, שהיה עולה בדעתנו לומר שהאומר לאשה "התקדשי לי לאחר שלשים" למרות שלא אמר "מעכשיו" דעתו לכך, וכאילו אמר כן. וקא משמע לן שצריך שיאמר בפירוש "מעכשיו". אבל, לדברי הראשונים הנ"ל בהערה 875 הברייתא אינה מביאה את לשון המקדש ממש, ולפי זה קשה לפרש כך].

879. דעת רב נחמן בר יצחק [לעיל עמ' א] שאף רבי יוסי ברבי יהודה מודה שמעות הראשונות לקידושין ניתנו. ואם כן מדוע

אבל, האומר לאשה "התקדשי לי לאחר שלשים", אף על פי שלא אמר לה "מעכשיו", בכל זאת הייתה אומר שאם רצה הראשון בסוף שלשים הרי היא מקודשת לו למפרע מהשעה שנעשו הקידושין, והתבטלו קידושי השני.⁽⁸⁸⁴⁾

לפיכך, **קא משמע לן**, השמיענו התנא, שהאומר לאשה "התקדשי לי לאחר שלשים יום" דומה למייעד אמה, מפני שמאחר שהכתוב נתן לאדון אפשרות ליעד את האמה על ידי המעות הללו, לפיכך מלכתחילה בשעה שנתנם לאב היה בדעתו שאם ירצה ייעד את האמה באותן מעות במקום העבודה שמוטלת עליה לעשות בעדן, והרי זה כאומר לאשה "התקדשי לי לאחר שלשים יום".⁽⁸⁸⁵⁾

וכשם שאם אחר קידש את האמה לפני שהאדון יעדה, הרי זו מקודשת לשני, כך האומר לאשה "התקדשי לי לאחר שלשים יום" וקידשה אחר מקודשת לשני.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדנה בענין יעוד:

תניא אידך בברייתא אחרת:

למפרע משעת המכירה, שהרי הכתוב הצריך שיהיה שיעור פדיה בשעת היעוד. ומכאן שאין הקדושין חלים אלא בשעת היעוד [וכנ"ל בהערה 876 בהרחבה]. וכיוצא בזה אף באומר לאשה התקדשי לי לאחר שלשים ובא אחר וקדשה בתוך שלשים מקודשת לשני. [שיטה לא נודע למי. וכיוצא בזה בסגנון אחר כתבו רמב"ן סוף עמ' א, וריטב"א ומאירי ותוס' רי"ד ותוס' רא"ש. אך פירושם נאמר לשיטתם לעיל הערה 880 ושלא כדברי רש"י שם].

883. כלומר: היה עולה בדעתנו לומר שמעות הראשונות לא ניתנו כלל לשם קידושין, ורק בשעת היעוד האדון בא לקדשה. ולפיכך, מאחר שמעות הראשונות לא ניתנו כלל לשם קדושין, אין ספק שאם קדשה אחר לפני היעוד, היא מקודשת לו. [כך משמע מתוך דברי רש"י להלן בד"ה קמ"ל].

884. הואיל ונתן לה את המעות כבר עכשיו לשם קדושין, לפיכך אנו מפרשים את דבריו שאמר "התקדשי לי לאחר שלשים", שלכך התכוין: התקדשי לי 'עכשיו' אם ארצה בכך לאחר שלשים [על פי רש"י].

885. כך פירש רש"י. ומשמע שלמסקנא מעות המכירה ניתנו מלכתחילה על דעת קדושין שיחולו בשעת היעוד. והרי זה כאומר לאשה "התקדשי לי לאחר שלשים יום". וזה כדעת רב נחמן בר יצחק בהסבר דברי רבי יוסי ברבי יהודה. ועיין לעיל

שהרי, לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, כשהאב מוכר את בתו, הרי הוא יודע שביד האדון ליעדה לאחר זמן על ידי אותה מכירה. ובכל זאת, אם האב קידשה לאדם אחר לפני היעוד, הרי היא מקודשת לאותו אדם, מאחר שהאב לא אמר בפירוש שהוא מיעדה לאדון "מעכשיו".

ומכאן נלמד, שאף האומר לאשה "התקדשי לי לאחר שלשים יום", אין האשה מתקדשת למפרע מהשעה הראשונה. ולפיכך, אם קדשה אחר בתוך שלושים יום, הרי היא מקודשת לשני.⁽⁸⁸²⁾

ותמהינן: **פשיטא!** מובן מאליו שיש ללמוד דין זה מדברי רבי יוסי ברבי יהודה! ומדוע הוצרך התנא להשמיענו דבר פשוט כל כך?

ומתריצין: **מהו דתימא** שמא הייתה אומר לולי דברי הברייתא, שאין ללמוד את הדין הנ"ל מדברי רבי יוסי ברבי יהודה, דהא בשעה שהאדון קנה את האמה **לא אמר לה** שהוא נותן את דמי קנייתה על מנת שתתייעד לו **לאחר שלשים יום**, ולא הזכיר את ענין היעוד כלל, ולכן אמר רבי יוסי ברבי יהודה שאין היעוד חל למפרע, ואם קדשה אחר היא מקודשת לשני.⁽⁸⁸³⁾

שהברייתא מביאה את המשל לאחר דבריהם, ומשמע מסדר דברי הברייתא שהמשל נאמר לשיטתם, וכן כתב שיטה לא נודע למי.

882. לעיל [בעמ' א'] נחלקו אמוראים בהסבר דעתו של רבי יוסי ברבי יהודה: יש אומרים שמעות הראשונות לאו לקדושין ניתנו. ורב נחמן בר יצחק סובר שמעות הראשונות לקדושין ניתנו. ובכל זאת אין הקדושין חל למפרע, אלא משעת היעוד בלבד. [וכנ"ל בהערה 879]:

לדעת רב נחמן בר יצחק מובנים דברי רבי יוסי ברבי יהודה בברייתא הזאת: מאחר שמעות הראשונות לקדושין ניתנו. הרי זה כנותן מעות לאשה לשם קדושין ואמר לה "התקדשי לי לאחר שלשים יום" [ולא אמר "מעכשיו"]. וכשם שבענין יעוד רבי יוסי ברבי יהודה אמר שאם התקדשה לאחר מקודשת לו, כך במקדש אשה לאחר שלשים מקודשת לשני.

אבל, לדעת האומרים שרבי יוסי ברבי יהודה סובר שמעות הראשונות לאו לקדושין ניתנו, קשה: כיצד נלמד מדין יעוד לרבי יוסי ברבי יהודה לדין המקדש אשה לאחר שלשים? והלא ביעוד המעות הראשונות לא ניתנו לשם קידושין כלל, והקידושין אינם חלים על ידי נתינת המעות הראשונות אלא במחילת חיוב עבודתה. ואין זה דומה למקדש אשה לאחר שלשים כלל!

ויש לומר: כך אמר רבי יוסי ברבי יהודה: אפילו אם נאמר שמעות הראשונות לקדושין ניתנו, אין לומר שהקדושין חלים